

Kentler, yükselen değerlerdir, yükselen kültürdür, yükselen demokrasi anlayışıdır, yükselen insan standartlarıdır.

Kent, Kültür, Uygarlık-1

M.Hikmet YAVUZİĞİT

Cumhurbaşkanlığı (E)
Personel Başkanı

GİRİŞ

Kentler, insanların modern topluluklar halinde yaşadığı ve genel olarak; dil, din, aynı kök soydan gelme, ortak kültür, ortak gelenek ve görenekler gibi ortak paydalar ve ortak değerler etrafında bulunduğu, ancak kırsal kesime göre, farklı dil, din, kültür ve alt/üst soyların bir arada, daha hoşgörü içerisinde yaşayabildiği, bazılarında çok uluslu denilebilecek yapıların daha yaygın olduğu yerleşimler olup, bu yönüyle uygarlaşmanın, sanatın, kültürün, bilimin; hemen tüm boyutlarının yanı sıra, özellikle bir arada yaşama kültürünün gelişip yerleştiği yapılardır. İstanbul, Tahran, New York, Paris ve Londra gibi büyük kentler, bir yönüyle büyük ülke çeşitliliğine bürünmeye başladığından; büyük kentlerin büyük ülkelere benzediği

söylenbilir. Kısacası kentler, devletlerin temel yapı taşlarıdır. Bu haliyle kentleri, bir ülkenin dört bir yanını sarmış ve etraflarını aydınlatan yıldızları olarak sayabiliriz.

Çünkü kentler, yükselen değerlerdir, yükselen kültürdür, yükselen demokrasi anlayışıdır, yükselen insan standartlarıdır. Çünkü kentler, devletlerin, imparatorlukların, uluslararası büyük resmi ve resmi olmayan organizasyonların doğduğu, yerleştiği ve tutunduğu temel yapı taşlarıdır. Daha öz bir anlatımla kentler; uygarlaşmayı, uygarlaşmada kentleri geliştirir. Bütün gelişmiş uygarlıklar da kentlerde, kent topluluklarında doğmuş ve kurulmuştur.

Bu haliyle, doğal olarak ve tüm insanlık tarihi boyunca, en gelişmiş ulusal yapı-

İnsanoğlunun göçebeliği ve av peşinde koşmayı bırakıp toprağa yerleşmesi, doğanın bir parçası olarak başladığı yolculuğunda bir dönüm noktası olmuştur.

lar; devletlerin kentleri, özellikle başkentleri olagelmıştır. Bundan sonrada böyle olacaktır. Tıpkı; Ankara, İstanbul, Paris, Berlin, Roma, Tokyo, Londra, Barcelona, Washington, Moskova ve Pekin örneklerinde olduğu gibi.

“...İnsanoğlunun göçebeliği ve av peşinde koşmayı bırakıp toprağa yerleşmesi, doğanın bir parçası olarak başladığı yolculuğunda bir dönüm noktası olmuştur. Yerleşik yaşamla birlikte, doğayı ihtiyaçları için kaynak olarak kullanmayı öğrenmiş ve doğa ile mücadele ederek kendi kültürünü yaratmıştır. İnsan uygarlığının üç temel aşamasını tarım, kent ve yazı devrimleri oluşturmuştur. Neolitik Devrim ile toprağı ekip biçerek yiyeceğini üretmiş; bu üretimi insan uygarlığına dönüştürmüştür. Yaptığı gözlemlerle bilgi ve tecrübesini artırmış, deney yöntemi ile tekniğini geliştirmiştir. Kurduğu kentleri, ürünlerini ve oturduğu alanı korumak için de su kanalları ve setler yaparak devletin temellerini atmıştır. Parayı ve yazıyı bulmuş, tarihi başlatmıştır. Felsefe, bilim ve teknoloji kentlerde hayata geçmiş; Sanayi Devrimi, yaşamı kolaylaştırmıştır. Her ortaya konulan fikir, yapılan icat ve keşfedilen mekân, insan yaşamında bir çığır açmış, ufku ge-

nişletmiştir. İnsanoğlu, önüne çıkan fırsatları değerlendirerek ilerlemiştir. Bu ilerleyiş, bir uygarlığın zayıf düştüğü anda diğerinin öne çıkmasıyla devamlılık arz etmiştir. Her uygarlık, diğerlerinin birikimleri üzerinde yol almıştır. Bir uygarlığı tehdit altında bırakan tehlikeler, diğerini ya yeni bir yol bulmaya ya da tarih sahnesinden silinmeye zorlamıştır. Elbette, yeni bir yol açmak sayesinde insanoğlunun Neolitik ve Sanayi Devrimleri ile ilerlemesini sağlayan süreç, onu düşünmeye iten etmenlerle birlikte gerçekleşmiştir. Martin Heidegger’in, ‘Teknik ve Dönüş İle Özdeşlik ve Ayrım’ adlı eserinde izah ettiği üzere: ‘Tehlikeye ne denli yaklaşırsak, çareye götüren yollar da o denli aydınlanmaya başlar; bir o kadar da sorucu oluruz. Çünkü sorma, -düşünme-nin iman etme biçimidir.’ Dolayısıyla, bulguların toplumsal yaşamda kullanma şekli giderek daha fazla sorgulanmaya başlamıştır. İlk ortaya çıktığından beri kentler, uygarlık ve demokrasi olguları ile anlam kazanmıştır. Uygarlığın getirileri, kentlerde demokrasi içinde hayata aktarıldığında kalıcı olmuş ve yaşamaya devam etmiştir. Kentlerde insan bireyleşmiş ve kendini birey olarak ifade eder hale gelmiştir. Bir yaşam biçimi olan uygarlık, demokrasi ile bir anlam kazanıyor ise, bu en iyi kentsel alanlarda gerçekleşmiştir. Kentler, insanın özgürleştiği, bilginin biriktiği, demokrasi ve katılımın hayata geçtiği alanlar olarak değerlendirilmişlerdir. Doğal olarak, bilgi birikimi, sonraki nesillere ileri uygarlıkların oluşumunu sağlamak için aktarılmalıdır. Ama aktarım insana rağmen yapılmamalıdır. Yoksa insanoğlu, gelecek sorunları yaratarak kendi uygarlığını tartışılır hale getirebilecektir...”¹

1 Doç. Dr. Şafak Kaypak, Ahmet Gündüz, Kent Uygarlığı ve Demokrasi Üzerine Bir İnceleme, Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, C.2,S.2,Sf.1-21,2018.

Kentler, insanın özgürleştiği, bilginin biriktiği, demokrasi ve katılımın hayata geçtiği alanlar olarak değerlendirilmişlerdir.

“Kentler, bağlı oldukları ekonomik ve toplumsal dizgelerin birer parçası, minyatür aynasıdır. Genel yapının tüm özellikleri ve güzellikleri tüm hastalıklarıyla birlikte onlara da yansır. Roma’da, İtalya’yı, Londra’da İngiltere’yi, Jakarta’da Endonezya’yı İstanbul’da Türkiye’yi tüm özellikleriyle kolayca bulabilirsiniz”²

KENT VE KENTLEŞME KAVRAMI

“...Kent, bir yerleşim birimi ve yaşam biçimidir. Kent sözcüğü halk arasında şehir karşılığı olarak da kullanılmaktadır. Kent sözcüğünün günümüzde kavramsal olarak iki ayrı boyutu söz konusudur. Bunlardan biri demografik ve idari; diğeri ise sosyo-ekonomik ve kültürel...”³ “...Max Weber’e göre, bir yerleşim biçiminin kentsel topluluk olabilmesi için beş temel niteliğe sahip olması gerekir; Bunlar; savunma amaçlı bir kale, pazar, mahkeme ya da görece otonom yasalar, kısmi bir ekonomi, özerklik ve bir arada yaşama...”⁴ “...Bir diğer kuramcı Emile Durkheim, kenti işbölümü ve dayanışma kavramları ile ilişkili olarak ele alır. Kentlerin işbölümünü artırdığını ve işbölümünün merkezi olduğunu ifade eden Durkheim, ayrıca, organik dayanışma ve mekanik daya-

2 Prof.Dr. Ruşen Keleş, Kent ve Kültür Üzerine, Mülkiye Dergisi, Mülkiyeliler Birliği, C.29, S.246,Sf.9-18,05.03.2018.

3 Doç. Dr. Şafak Kaypak, a.g.m

4 Prof.Dr. Ruşen Keleş, a.g.m.

Şehir, insanlığın kendisi için kurduğu ve sistematize ettiği en yakın organizasyon çevresidir. Şehirlere bakarak. İnsanlığın kültürlerini ve hayat anlayışlarını anlamak mümkündür denilirse mübalağalı bir değerlendirme yapılmış olmaz.

nışma olarak iki tür dayanışmadan söz eder. Kentlerde, yani modern toplumlarda ikincil ilişkilerin hâkim olduğu organik dayanışma etkinidir... Louis Wirth'in kent kuramında ise, kentliliğin, ekolojik, örgütsel ve sosyo-politik özelliklerine vurgu yapılmaktadır. Kentin parametrelerini; nüfus büyüklüğü, yoğunluk ve heterojenlik olarak sıralayan Wirth, bu üç özelliğin kenti karakterize ettiğini söylemektedir. Köy ile kent arasındaki ayrımların artık geçerli olmadığını; ulaşım ve iletişim araçlarındaki gelişmeye endeksle her iki yerleşmenin de birbirine yaklaştığını belirtir...⁵ "...Castells, kent kuramını kentleri anlayabilmek için mekânsal biçimlerin hangi süreçler vasıtasıyla ortaya çıktığını ve dönüştürüldüğünü kavramamız gerektiğinden hareketle, toplumun mekânsal biçiminin gelişimini sağlayan düzeneklerle bağlantılı olduğu düşüncesi üzerine kurar. Ona göre; kentin genel düzeni, toplumdaki farklı grupların mücadelesini ve çatışmasını yansıtır. Kentleri sanayi kapitalizminin ortaklaşa tüketim sürecinin bütünlük bir parçası olarak gören Castel-

ls, kentlerin fiziksel görünümünün hem sermaye hem de devlet güçlerinin bir ürünü olduğunu savunur...

...Kültürel öğelere ağırlık veren yaklaşım, kent ve uygarlık arasındaki bağıntıya vurgu yapmaktadır. Bu yaklaşımın temel niteliği; kenti, uygarlık yaratan ve bunu koruyan bir kimliğe büründürmesidir. Kentsel tarihçi Lewis Mumford, en başından bu yana kentin, uygarlık ürünlerini toplamak ve iletmek için özel olarak donatılmış, azami hizmetin asgari düzeyde sunulması için yeterince yoğunlaştığını söyler. Ayrıca, kentin toplumun değişen gereksinimlerine, büyümenin getirdiği daha karmaşık biçimlere ve dünden bugüne yığılan toplumsal mirasa yer sağlayabilecek şekilde genişleyen bir yapı olduğunu da savunur. Sosyo-ekonomik yaklaşım, kenti yaşanan çağın ekonomik bir parçası olarak görmektedir. Kent, toplumun ekonomik gelişiminde bir aşamadır. Jane Jacobs, kenti ekonomik gelişimini kendi yerel ekonomisiyle yaratan bir yerleşme olarak nitelerken, Howard Saalman ise, mal ve hizmetlerin üretim ve değişimi için örgütlenmiş bir araç olarak görür.⁶

KENT VE DEMOKRASİ

"...Demokrasi, temelde halkın yönetimi demektir. Eski Yunanca'dan gelen demos (halk) ile kratos (güç, hâkimiyet) sözcüklerinden oluşmaktadır. En çok bilinen demokrasi tanımı, Abraham Lincoln'a aittir. Ona göre demokrasi; 'halkın halk tarafından, halk için ve halk adına yönetimi'dir. ..."⁷

"...İnsan ve diğer varlıkların içinde yaşadığı fiziki çevre, aslında sosyal çevrenin özelliklerine bağlı olarak şekillenmektedir. Çünkü yaşadığı çevreyi kendi ihtiyaçlarına ve arzu-

larına göre biçimlendiren bir insan idraki söz konusudur. Bu yüzden, sosyal çevre; fiziki çevre içinde bulunmaktadır. İnsanın yerleştiği yerin. Onun birçok yönlerden rahat edeceği, ruhi ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayabileceği özelliklere sahip olması gerekir. Bu yüzden insanlar, tabii özelliklerini dikkate alarak belirli fiziki alanlara yerleşmiş ve buraları kendine faydalı bir hale getirmiştir...

...Şehir, insanlığın kendisi için kurduğu ve sistematize ettiği en yakın organizasyon çevresidir. Şehirlere bakarak. İnsanlığın kültürlerini ve hayat anlayışlarını anlamak mümkündür denilirse mübalağalı bir değerlendirme yapılmış olmaz. Kanaatimce şehir, ilk önceleri şuurlu bir karar ve düşünce ile meydana getirilen bir organizasyon değildi. Çeşitli dini, maddi ve siyasi sebepler şehirlere oluşumunda belirleyici bir rol oynadı. Bu Faktörler içinde bazılarının öncelikli rolü olması lazımdı. Ama insanlar, bu yoğun insan, bina ve diğer faktörlerin getireceği birikimlerin yol açacağı problemlerin büyüklüğünü herhalde tahmin edemediler veya toplumların hayat ve insan anlayışları doğrultusunda tabii olmayan ve insana uymayan çarpık bir yaşama mantığı, durumu bu günkü vahim hale getiren sistemi ortaya çıkardı...

...Kent hayatının demokratik davranmayı öğütlediği söylemi de, aslında kent insanının hâkim bir siyasi ve insani tavrı ortaya koyduğunu belirtmek gerekiyor. Tabii olarak kentli tavrı, daha önceki köylü hayatı yaşayan insanın davranışlarından da farklı olacaktır. Bu noktada, kent yaşamının çoğulcu demokratik yapıya uygun olarak davranmayı öğütlediğini söyleyen Tekeli, kırdan kente göç edenlerin önemli bir kısmının kırsal tutumlarını kentte de sürdürmeye çalışmalarının; hem kent sel yapıda sorunlar doğurduğuna, hem de söz konusu kentli olma ya

5 Prof. Dr. Ruşen Keleş, a.g.m.,

6 Doç.Dr. Şafak Kaypak, a.g.m.

7 Prof. Dr. Ruşen Keleş, a.g.m.

da kentleşme sürecini gerilettiğine işaret etmektedir...”⁸

“...Ünlü kentbilimci Lewis Mumford, Kentlerin Kültürü adlı çalışmasında, ‘Kent, bir topluluğun kültürünün ve erkinin yoğunlaştığı yer, zamanın bir ürünü, birikimidir’ der. Gerçekten, şehir yaşamıyla medeniyet arasında yakın bir ilişki olduğunu varsayan görüşler yaygındır. O kadar ki, bu görüşler, kimi dillerdeki şehir ve medeniyet karşılığı sözcükler arasındaki benzerliği de kanıt olarak kullanma eğilimindedirler. Latin dillerinde de medeniyet (civilization) ve kent (city, civitas), Arapçadaki medeniyet, medeni ve şehir (medicine) gibi sözcükler arasındaki köken benzerliği medeniyetlerin şehirlerde doğduğunu, medeniyetin kaynağının şehirler olduğunu düşündürmüştür. Yunanca’daki kent (polis) sözcüğünün de siyaset (politiae) ile aynı kökten geldiği bilinmektedir. Tarihte şehirlerin medeniyetin beşiği olarak algılanması, kimi dillerde, kibarlık (civillite) ve görgü (urbanite) sözcüklerinin de kent kökünden türetilmelerine yol açmıştır. Bir başka deyişle, kibarlık ve görgü kent insanına özgü özellikler olarak algılanmıştır.”⁹

“...Şehirler sadece insanların bir arada yaşadığı fiziksel mekânlar değildir. Günlük hayatlarındaki davranış kalıpları, düşünce biçimleri, politik tercihleri, sosyal ilişkileri gibi şehre ve şehir yaşamına özgü sosyal, siyasal ve kültürel özellikler olduğu gibi, fiziksel yapı da mimarisıyla, estetiğiyle şehre özgü hız ve ölçeği ile ayrı özellik taşır...

...Şehirler, büyük bir toplumun ayrılmaz parçasıdır. Bir toplumda şehirlerin sayısı, yayılımı ve işlevleri,

8 Prof.Dr. Sami Şener, Şehir ve Medeniyet ilişkisi, Medeniyet Araştırma Dergisi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, S.43-60, İstanbul-Mayıs, 2014.

9 Prof. Dr. Ruşen Keleş,a.g.m.

kültürünün karmaşıklığına ve kültürel değişikliklerden etkilenme derecesine göre farklılık gösterir. Şehrin gördüğü işlevlerin, bir ölçüde kültürünün yapısına, karmaşıklığına ve bu yüzden de içinde bulunulan tarihsel döneme göre değiştiği bilinmektedir. Medeniyetlerin de böyle bir atmosfer içerisinde kentleri kendisine beşik olarak seçtiğini rahatlıkla söyleyebiliriz...

...Medeniyetin beşiği olarak kabul edilen şehirlerin kültürel gelişmesi ekonomik ve toplumsal gelişmesine katkıda bulunur. Bunun için şehirleri yönetenlerin sağlıklı bir kültür politikası yürütmeleri gerekmektedir. Kültür politikası, iktisadi gelişmeye, topluluk duygusunun oluşmasına katkıda sağlar. İlköğretimden yetişkinlerin eğitimine kadar bütün eğitim düzeylerinde kültür ana öğedir; belde işlerine kamusal katılımın gerçekleşmesini sağlayabilir; nüfusun engelli kesimlerinin yaşam koşullarının iyileştirilmesine yardımcı olabilir. Bu nedenledir ki, kültür politikası; kapsamlı bir kent politikasının kilit unsurudur, şehirlerde yaşam kalitesinin iyileştirilmesine ve insan haklarının

geliştirilmesine yönelik genel politikanın ayrılmaz bir parçasıdır.

...Şehir ve kültür ilişkisine bakarken üzerinde durulması gereken önemli bir kavram da kent kimliğidir. Bir Fransız düşünürüne göre, kültür, ‘Her şey unutulduğu zaman belleklerde ne kalıyorsa, ona verilen isimdir’. Burada dikkati çeken özellik, kültürün bir birikimin ürünü olduğu, posası atılmış, darası düşülmüş değerleri temsil etmektedir. Bu bağlamda, kent kültüründen neyi anlamak gerekir? Herhalde, tarihin ve doğanın kente bırakmış olduğu birikimi. Kuşku yok ki, bu birikimin temel ögesi, o kentin kimliğidir. Her kentin kimliğinde, o kentin süreklilik kazanmış olan ayırt edici özellikleri saklıdır...

...Görüldüğü gibi, kent havasının insanı özgür kıldığı gerçeğini toplum yapısının genel koşulları belirliyor. Olguların birbirine bağlılığı burada da kendisini gösteriyor; boyutları ister yerel, ister ulusal, isterse uluslararası olsun... Cengiz Bektaş’ın da dediği gibi, ‘Bir kez kültür kirlendi mi, ondan sonra her şey birbirini

izliyor. Düpedüz söyleyeyim ister-seniz: Kültür kirlendiği için; sular kirleniyor, hava kirleniyor. Toprak kirleniyor...”¹⁰

SİSTEM YAKLAŞIMI BAĞLAMINDA KENT VE ÇEVRE

“...Sistem alt birimlerden (parçalar-dan) oluşur. Sistem birimleri ara-sında tanımlı ilişkiler vardır. Sistem belirli bir amacı gerçekleştirmeye yöneliktir. Sistemin belirli bir sınırı (büyüklüğü) vardır. Sistemin iç ve dış çevresi vardır. Sistem iç ve dış çevresi ile etkileşim içindedir. Sistemin girdileri, işleyişi, çıktıları, dengesi ve denetimi vardır. Sistem anlamlı bir bütündür. Bu ortak nok-talardan yararlanarak sistemi şu biçimde tanımlamak olanaklıdır: Sistem, belirli bir çevrede, belirli bir amacı gerçekleştirmeye yönelik birimlerin ve bu birimler arası etki-leşimlerin oluşturduğu yapay veya doğal yapı ve işleyişlerin bütünüdür. Büyüklüğü, amacı, yapı ve işleyişi doğa tarafından tasarlanan sistem-lere, doğal sistemler denir. Evren, güneş sistemi, insan, hayvan, bitki ve benzerleri doğal sistemlerdir. Doğal sistemler, kendi doğal yasa-larına göre oluşur ve işlerler. İdeal (kusursuz) bir yapı ve işleyişe sa-hiptir. Doğal sistemler, kendi doğal yasaları içinde, doğal görevlerini, doğal bir denge içinde yerine geti-rirler. Büyüklüğü, amacı, yapı ve iş-leyişi insanlar tarafından tasarlanan sistemlere, yapay sistemler denir. Yapay sistemler, doğal sistemlerden esinlenerek tasarlanır¹¹.

Bu açıdan baktığımızda, evren en üst sistem, dünyamız ve diğer geze-genler/sistemler ise evrenin alt sis-temleridir. Ülkeler ve ülkelerin kent-leri bu kez dünyanın alt sistemleri

gibi düşünülebilir. Ancak, ülke öze-linde bakıldığında; ülke üst sistem olurken, kentler onun alt sistemleri konumundadır.

Dünyamız, yerel eko sistemler bü-tününden oluşan bu anlamdaki en büyük eko sistemdir. Çevre koşulları açısından bakıldığında ise dünya; tek parçalık bir üst sistem ve toprağın altı ile üstündeki atmosfer adeta tek parçalık dev bir fanustur. İnsan ve diğer canlılar ya da varlıklar bu fanusu ortaklaşa kullanmak durumundadır. Dolayısıyla birbiri-ne bağımlıdır. Birbirini etkiler ve birbirlerinden etkilenirler. Buna en yakın örnekler; önce Çernobil Nükleer Santralı'ndaki kaza, ardından, Çin'in Yuhan Kentinde yaşayanlarda ortaya çıkan bir virüsün kısa sürede yukarıda sözü edilen fanusta yaşa-yan tüm insanları etkisi altına ala-rak, insanlık tarihinde bambaşka bir dönem ve bambaşka bir bakış açısı başlatmış oldu. Yerinde bir deyimle, Yuhan'da bir kişi hapsirdi neredeyse dünyanın büyük bölümü nezle oldu.

Dolayısıyla, insanın bir numaralı ön-celiği; sağlığı ve sorunsuz bir hayat sürmesi ise bir bütün olarak doğa-nın ve dünyanın da (uzantsında evrenin de) bir numaralı önceliği kendi sağlığı ve ömrü olmak duru-

mundadır. **‘İnsanın iyi yaşaması, dünyanın iyi yaşamasına bağlıdır’.** Çünkü insan dünyaya/doğaya mahkûmdur. Yaşamak için zorunlu üç temel kaynak olan, hava, su ve toprak (gıda) tamamen sağlıklı bir doğanın lütfedeceği şeylerdir. Öyleyse denebilir ki **‘Yerin altı da yerin üstü kadar güzel olmalıdır.’** Yani, doğa özensiz kullanılmamalı, kirletilmemeli, bozulmamalı, dengesiyle oynanmamalı, kendi doğal akışında kullanılmalıdır. Dahası, sürdürülebilir bir yaşam için; önce var olanın yaşam hakkına saygı gösterme, dolayısıyla onu koruma, sonra da sürekli bir yeşillendirme ve adeta hücre yenileme gibi tarım dışı açık alanlar ve ormanlar başta olmak üzere, her türlü toprak ve bir bütün olarak doğa ıslahı olabilecek ölçüde yapılmalı, bağlı olarak ta toprak aşınmasının önlenmesi çalışmaları kesintisiz sürdürülmeli, su kaynakları doğal akışında desteklenmeli, sulak alanlar bir yandan korunurken öte yandan sulak alan stokları artırılmalıdır. Toprak yeniden üretilemediğinden var olan toprak, doğasına uygun olarak değerlendirilmelidir. Özellikle de toprak üstü örtüsü, yani bitki yapısı, su sistemi ve benzeri yapıları bir kere bozulan topraklar; evcilleştirilmiş hayvan

10 Prof.Dr. Ruşen Keleş,a.g.m

11 Prof.Dr.Bariş Baraz, Yönetimde Sistem Yaklaşımı, akademik.anadolu.edu.tr-bbaraz

gibi büyük ölçüde insana bağımlı hale geldiğinden, izleyen dönemlerde yüzyılların birikimi olan eski düzenini, eski sistemini kuramayacağından ve koruyamayacağından; aşınmak, çoraklaşmak ya da asalak denebilecek yeni sistemlere teslim olmak durumundadır.

Sistem yaklaşımı göz önüne alındığında, insan da kendi içinde bir sistemdir ve 80'e yakın ancak birbirine bağımlı organlar setinden oluşmaktadır. Bunlardan birinde ortaya çıkan bir sorun farklı ölçülerde olsa da diğerlerini de etkiler. Doğa/çevrede böyledir, toprak kirlenirse su, su kirlenirse hava, hava kirlenirse (veya tersinden bir kirlenme süreci ortaya çıkarsa) bir bütün olarak doğa etkilenir. Burada, insan yaşamının olmazsa olmazı olan hava, su ve toprak (gıda) kaynaklarındaki bozulma ya da ortaya çıkan kalitesizlik, besin zincirinde de kalitesizliğin ortaya çıkmasına, sonuçta insan yaşamında kalitesizliğe yol açar. İnsanlığın, kendiliğinden var olan hava ve su dışındaki temel yaşam gereksinimi olan gıda zincirinde, iki temel durum hiçbir zaman göz ardı edilemez. Bunlar ise gıda güvenliği ve gıda güvenilirliğidir. Bunları lütfeden ise doğadır. İnsan sisteminde, yönetim aygıtı olan beynin, bildiği üzere temel gereksinimi oksijendir. Artık günümüzde bazı araştırmalar, hava kirliliğinin yoğun olduğu yerleşmelerde yaşamak zorunda kalan insanlarda, zekâ seviyesinin emsallerine göre gerilediğini ortaya koymaktadır.

KENT, YURT, VATAN

Türk Dil Kurumu (TDK), 'Vatan' kelimesini 'Yurt' olarak tanımlamakta ve Arapça'dan geldiğini yazmaktadır. 'Yurt' kelimesini ise (9) ayrı başlık altında tanımlamakta ve nitelemektedir. Bunlar sırasıyla şöyledir: Yurt (isim), (1) Bir halkın üzerinde yaşadığı, kültürünü oluşturduğu toprak

parçası, vatan, (2) Memleket, (3) Bakıma ve barınmaya muhtaç bir grup insanın oturduğu, yetiştirildiği veya bakıldığı kurum, (4) Göçebe Türklerin oturduğu çadır, (5) Öğrencilerin kaldığı, barındığı yer, (6) (mecaz), Diyar, (7) (mecaz), Bir şeyin ilk veya çok yetiştirildiği yer, vatan, (8) (halk ağzı), Yörüklerin yazın veya kışın oturdukları yer, (9) (halk ağzı), Sahip olunan arazi, emlak. Özetle, iki kelime eş anlamlıdır¹².

Bu tanımlamadan kolayca anlaşılacağı üzere, Türkler 'Vatan' kelimesi ve kavramından yüzyıllar önce 'Yurt' kavramını sadece 'Vatan' anlamında değil, daha alt düzey ve özel anlamlarda; yaşadığı 'yerel alan' olarak, yani oba, otağ, kışlak, çadır ve benzeri anlamlarda, hayatını sürdürdüğü, ancak vatani gibi gördüğü, savunduğu, saygı duyduğu bir kavram olarak kullanmışlardır. Bu anlayış, bir çeşit genetik ruh ve töre halini almıştır. Yoksa 'Doğduğun Yer Değil Doyduğun Yer Vatanındır.' Sözü, en açık anlatımıyla, Anavatan alanı değil, köyüdür, bucağıdır, tarlasıdır, yaylasıdır. Aslında bu sözde, bir meydan okuma, dışarı açılmaya her an hazır olma ve hayat mücadelesinin önünden gitme gözü pekliliği ve cesareti vardır. Resmi olarak ta, Milattan Önce 204 yılından beri böyle olagelmıştır.

Bu konuyu özellikle öne çekme ve vurgulama amacım şudur. Halen yerleşim yerlerine verilen isim ya da takılı isimlerde, mahalle ve köyler için tam olarak 415 adet 'Yurt' kelimesi kullanılırken, 'Vatan' kelimesi yalnızca '15' yerde kullanılmaktadır. Aynı şekilde, 1 ilçemiz 'Özvatan' adı almışken, 7 ayrı ilçemizin isimlerinde 'Yurt' takısı yer almaktadır¹³.

12 Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, (tdk.gov.tr)

13 İçişleri Bakanlığı, İller İdaresi Genel Müdürlüğü, İl Genel İdaresi Daire Başkanlığı, İl İdaresi ve Mülki Bölümler Şubesi, (ilyonetiimi.illeridaresi...icisleri.gov.tr)

Sistem yaklaşımı göz önüne alındığında, insan da kendi içinde bir sistemdir ve 80'e yakın ancak birbirine bağımlı organlar setinden oluşmaktadır.

Herhalde, toplum karakteri ve diğer yargılarıyla etimoloji arasındaki ilişki bu denli iyi örneklenemez.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda; 'Millet ve Halk' sözcükleri toplam 81 kez, 'Türk' kelimesi 251 kez geçerken, 34 yerde 'Vatan, Vatandaş ve Anavatan' kelimesi geçmekte, 'Yurt' kelimesi; birisi 'Yurtta Sulh Cihanda Sulh' sözünde, 2'si vatan anlamında, üçü, 'yurt dışına çıkma' anlamında olmak üzere, 6 kez geçmektedir. Anayasa'nın hukuk dili tercihinden anlıyoruz ki, diğer alt metinler olan; kanun, tüzük, yönetmelik ve izleyen yasal düzenlemeler serisinde, kanun koyucunun tercihi ya da uygun görüşü, 'Vatan' kelimesini kullanmak yönündedir¹⁴.

İstiklal Marşı'mızda, 'Türk' kelimesi geçmezken; 'Vatan' kelimesi 3 kez, (Vatanı, Vatanın, Vatanımdan); 'Yurt' kelimesi 3 kez (Yurduma, Yurdumun-2-); ayrıca 'İrkıma' sözcüğü 2 kez ve 'Millet' sözcüğü de 4 kez (Milletimin-3- ve Milletimindir.) geçmektedir¹⁵.

'Vatan' kelimesi, Kurtuluş Savaşı öncesinden ve net vurgularla kullanılmaya başlanmış, bu haliyle 'Yurt' sözcüğünden çok öne çıkmıştı. Daha 22.06.1919 tarihinde Amasya Kongresi kararlarında,1.madde aynen şu

14 T.C Anayasası,

15 T.C. Cumhurbaşkanlığı Resmî Web sayfası.

Atatürk; Kurtuluş Savaşı içerisindeyken; Sakarya Zaferi öncesi günlerde ve cephede; 26 Ağustos 1921 günü, çizgiye bağlı cephe sistemini değiştiren şu emri veriyordu: 'Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır. O sath bütün vatandır. Vatanın her karış toprağı vatandaşın kanı ile ıslanmadıkça terk olunamaz.' Bu tarihten yaklaşık 10 yıl sonra da, 20 Nisan 1931'de 'Yurtta Sulh, Cihanda Sulh' diyordu. Türk Dış Politikası'nın temel eksenini oluşturan bu ifade de başlangıcından itibaren Anayasalarımızda yer almaktadır.

hükmü veriyordu. 'Vatanın Bütünlüğü, Milletın İstiklali Tehlikedir.' Bu kararlılık ve meydan okuma, bir numaralı öncelik ve Ulusal hedef olarak ortaya konuyor ve ardından, yaklaşık bir ay sonra toplanan Erzurum Kongresi Kararlarınının 1.maddesinde, daha sonra Cumhuriyet Anayasası'nda yer bulacak şekilde şöyle anlam buluyordu. 'Milli Sınırlar İçinde Bulunan Vatan Parçaları

Bir Bütündür. Parçalanamaz.'¹⁶ diğer kongre ve kararlarda, izleyen süreçte de yerel ve ülke basınıyla tüm yurttaşlarımızın ortak kararlılığı olarak beyinlere ve gönüllere kazandı. Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi kuruluşunun ardından, bu kez 'Anayasa' da ölümsüz yerini aldı. Anayasanın değiştirilemeyecek ve değiştirilmesi teklif edilemeyecek 3.maddesi, sonsuza dek verdiği hükümlerle; 'Türkiye Devleti, Ülkesi ve Milletiyle Bölünmez Bir Bütündür.' demektir. Bu kavram, 'Üniter Devlet' anlayışının da ilk ve en sağlam temel taşı olagelmıştır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında, Türk Kimliği'ne keskin bir dönüş başlayınca, Türk Dili ve Türk Tarihi ile Türk Folkloru araştırmaları başta olmak üzere, 'Ulus/Millet' kavramının omurgasını ve kimliğini oluşturacak, içini dolduracak müthiş bir çaba/dalga/akım başlatıldı. Bu kapsamda, bu yıllarda 'Yurt' sözcüğü çok öne çıktı ve bir anlamda altın çağını yaşamaya başladı. Gerçekten de, eğitim ve öğretimin her kademesinde, askeri okullarda, 'Halk Eğitimi' verilen her eğitim yuvasında, 'Vatandaşlık Hukuku ya da Kültürü' konusunda okutulan tüm kitapların adları 'YURT BİLGİSİ ya da YURTTAŞLIK BİLGİSİ' idi. Sonraları bunların yerini 'Sosyal Bilgiler' seti aldı.

Bu bölümü, Büyük Atatürk'ün 'Vatan' ve 'Yurt' kavramlarına yüklediği anlamlara, birer sözü ile örnek vererek bitirmek isterim. Atatürk; Kurtuluş Savaşı içerisindeyken; Sakarya Zaferi öncesi günlerde ve cephede; 26 Ağustos 1921 günü, çizgiye bağlı cephe sistemini değiştiren şu emri veriyordu: 'Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır. O sath bütün vatandır. Vatanın her karış toprağı vatandaşın kanı ile ıslanmadıkça

terk olunamaz.' Bu tarihten yaklaşık 10 yıl sonrada, 20 Nisan 1931'de 'Yurtta Sulh, Cihanda Sulh' diyordu. Türk Dış Politikası'nın temel eksenini oluşturan bu ifade de başlangıcından itibaren Anayasalarımızda yer almaktadır.

Bir son not olarak, 'Vatansever' ve 'Yurtsever' söylemlerinin 'eşdeğer' kelime/kavram olmalarına karşın, değişik kesimlerce özel vurgusuyla kullanımının tercih edilmesini, bir çeşit 'Etimolojik Çarpıtma' örneği olarak görmek gerekir kanısındayım.

KENT VE ETİMOLOJİ

Etimoloji veya **kökenbilim**, kelimelerin köklerini, hangi dile ait olduklarını, ne zaman ortaya çıktıklarını, ilk olarak hangi kaynaktan kayıt altına alındıklarını, ses ve anlam bakımından geçirdikleri dönüşümleri inceleyen dil bilimi dalıdır. Bu bölümde, Ülkemizdeki kentler başta olmak üzere, ilçe, mahalle ve köy yerleşimlerinin isimlerinin arka planı irdelemeye çalışılacaktır.

Tarihimize baktığımızda, ilk resmi Türk Devletinin, Milattan önce 204'te, başka bir ifadeyle, günümüzden 2.226 yıl önce kurulan 'Büyük Hun Devleti' olduğu, aradan geçen yaklaşık iki bin iki yüz yılda, 16 Büyük Türk Devletinin, çoğunlukla birbirinin ardı sıra, bazılarının ise aynı çağlarda kurulduğu ve ortaya çıktığı tarihi bir gerçektir¹⁷.

Cumhurbaşkanlığı Forsu'nda bulunan ve güneş ile yıldızlardan oluşan 'Cumhurbaşkanlığı Arması'nın ortasında güneş, bunun etrafında ise 16 yıldız bulunmaktadır. Güneş sonsuzluğu ve dolayısıyla sonsuza dek yaşayacak olan 'Türkiye Cumhuriyeti-

16 Atatürk Araştırma Merkezi, Atatürk Ansiklopedisi, 'Erzurum Kongresi Bildirisi ve Kararları', (atam.gov.tr)

17 Cumhurbaşkanlığı Tarihi, Cumhurbaşkanlığı Yayınları, Ankara, 2005, s:338-341.

t'ni, 16 yıldız ise, tarihteki bağımsız ve büyük 16 Türk Devletini temsil etmektedir¹⁸.

Türkler, tarihsel deyimleriyle, Altay Dağlarından, Adriyatik Denizine kadar uzanan coğrafyada, Osmanlı İmparatorluğu döneminde yirmi milyon km²'ye, (İmparatorluğun Çekirdek/NÜVE Devleti' olan Türkiye Cumhuriyeti topraklarının yaklaşık yirmi beş katı) Büyük Hun ve Gök-türk İmparatorlukları döneminde on sekiz milyon km² 'ye kadar ulaşan topraklarıyla, ortalama bir devletten daha çok, bir 'Kıta Devleti', hatta kıtalararası bir Devlet gücüne ulaşmıştır. Bu haliyle de Atalarımız, insanlık tarihindeki birkaç imparatorluktan birini kurmuşlardır. Yine Türkler; resmi tarih sahnesine çıktıkları 22 yüzyıl öncesinden beri, neredeyse dünyanın bir ucundan diğer ucuna yol aldıkları halde, bu sahneden hiç inmemiş, indirilememiş, yüzlerce yıllık kültürünü, folklorunu, dilini, gelenek ve göreneklerini, insanlık birikimlerini, tüm bunların ortak paydası olarak 'Türklüklerini ve Vatan anlayışlarını' güçlendiren koruyagelmıştır.

Türkler, geçmiş 22 yüzyıl boyunca, başta başkentler olmak üzere, pek çok kent kurup, pek çoğunu da devralıp geliştirmişlerdir.

Bugün Ülkemizde, 81 il ve 922 ilçe olmak üzere, toplam olarak 1003 temel yerleşim birimi, yani 'kent' sayısına ulaşılmıştır. Kentlerimizin 30'una 'Büyükşehir' statüsü kazandırılmış, bu durumda, kalan 51 il için birer merkez ilçe söz konusu olmuştur¹⁹.

Böylece, ortaya çıkan 1003 kentimizden, özellikle illerimizin büyük bölümü, geçmişte taşımış oldukları

isimlerden de anlaşılacağı üzere; Anadolu'dan gelip geçmiş önceki uygarlıkların kurmuş olduğu kentlerdir. Doğal olarak, Türklerin Anadolu'ya kesin olarak girdiği 1071 yılından günümüze, 1000 yıla yakındır, pek çok köy, kasaba ve belde büyüyüp gelişerek kente dönüşmüş, hatta kentlerden yeni kentler doğmuştur.

Halen 81 adet olan illerimizin tarihleri boyunca taşımış oldukları ve bu günkü isimlerinin dışında ya da bunlara yakın sayılabilecek bazı temel isimler, illerimizin Valilik ve Belediye Başkanlığı resmi web sayfalarında şöyle tanımlanmaktadır²⁰.

Adana; (Uru Adania, Adad, Adonis, Adana –Homeros'un İlyada'sında bölgeye 'Adana' denilmiştir–Adanos, Danuna, Ezene, Batana, Atana, Türkler döneminde; - Adana, Erdena, Edene, Ezene, Azana –). Adıyaman; (Perre, Hisn-ı Mansur, Adıyaman, -1.Selim zamanı-). Afyonkarahisar; (Sineda, Akroenos, Karahisar). Ağrı; (Ararat, Aran). Aksaray; (Nenosos, Garsaura, Garsama, Arkhelais). Amasya; (Hakmış, Amaseia, Amesia). Ankara; (Engürü, Engür, Aguirada, Ankaba, Ancyra, Ankura, Ankuria, Angur, Engürlü, Engüriye, Angare, Angara, Ancora). Antalya; (Attalea, Antaleia,–Bergama Kralı Attalos II kurmuştur.). Ardahan; (Ardana). Artvin; (Artvani, Artvan, Artvini,). Aydın; (Tralleis, Ceasarec, Caesarea,–Bugünkü adını Aydınolu Mehmet Bey'in babasından almıştır.). Balıkesir; (Paleo Kastro, Bal-ı Kesr, Balıkisra, Balakhisar). Bartın; (Barthenia, Barthenios). Batman; (Elekhan,Elah, Eluh). Bayburt; (Baiburt, Payperd,Paybert, Baberd). Bilecik; (Agrilion, Bilekoma – Osman bey tarafından alınca, Bilecik adı verilmiştir-). Bingöl; (Cebel-cur, Mingöl). Bitlis; (Bageş,

Pagiş, Badlis). Bolu; (Klaudio Poli, Bithynion, Claudiopolis). Burdur; (Limobria, Askaniya). Bursa; (Prusias, Prussa). Çanakkale; (Troas,Hellespontos, Dardanelles, Dardanos). Çankırı; (Gangra, çangırı, çengiri). Çorum; (Hattuşa, Nikonya-Yankoniye). Denizli; (Laodiekia, Tonguzlu, Tenguzluğ, Tonguzluğ). Diyarbakır; (Amid, Amed, Hamid, Diyar-ı Bekir,). Düzce; (Prusias- Üskübü). Erzurum; (Theodop, Kalkala, Erzen, Arz-ı Rum). Edirne; (Hadrianopolis). Elazığ; (Kharpote, Hartabird, Mamure-tulaziz, Elaziz). Erzincan; (Eriza, Ezirgan). Eskişehir; (Dorlion, Doylaion, -Kılıçarslan alınca; bizim eski şehrimiz anlamında Eskişehir adı verildi-). Gaziantep; (Kala-ı Füsus, Hantap, Ayıntap). Giresun; (Famakia, Kerasus, Kerasunda). Gümüşhane; (Khalbia/Haldia). Hakkâri; (Kar-in,-Her Kar-in). Hatay; (Antigonia, Antiokeia, Salukiya, bu günkü adını Atatürk koymuş olup, esin kaynağı olarak- Hitay Türkleri'ni – almıştır). Iğdır; (bu günkü adını 24 Oğuz boyunun 21.si olan 'İç Oğuzlar'dan, Cengiz Alp'in en büyük oğlu 'İğdir Bey' den almıştır). Isparta; (Psidia, Barideisbarida vb.). İstanbul; (Bizantion, Antion, Konstantin, Konstantinopolis, Kostantiniye Stin-Polis, İslambol). İzmir; (Smyrna, Smyra, Novlühun). Kahramanmaraş; (Markasi). Karabük; (Haluna). Karaman; (Laranda, Larende). Kars; (bu günkü adını M. Ö. 130-127 yıllarında buraya yerleşen Karsak oymağından almıştır). Kastamonu; (Tumana, Gas, Tuman, Kastromoni). Kayseri; (Mazaka, Kaisareia, Kaysariya, Kayseriye). Kırıkkale; (Yerleşim tarihi M.Ö yıllarına dayanmakla birlikte, bu günkü adı Kırıkkal–Kırıkköy ile Kaletape isimlerinin birleşiminden türetilmiştir-). Kırklareli; (Saranta Eklesias). Kırşehir; (Saravena, Makisos, Justinianopolis). Kilis (Ki li zi, Kiris, -Cyrhus-). Kocaeli; (Astakoz, Nikomedia). Konya; (İkonyum, İkonion, Kuniye). Kütahya; (Katyasi-

18 T.C Cumhurbaşkanlığı Resmi Web sayfası.(tccb.gov.tr)

19 İçişleri Bakanlığı, İller İdaresi Genel Müdürlüğü, (İlyönetimi.illeridaresi...işleri.gov.tr)

20 81 ilin Valilik ve Belediye Başkanlıkları resmi web sayfaları.

yum, Kotiation). Malatya; (Meliddu, Maldiye), Manisa; (Magnisia). Mardin; (Merde, Meride, Mer-din, Mardin). Mersin; (Zephyrion, Kilikya,). Muğla; (Karya, Mobolla), Muş; (Muşa, Muşki, Muşet). Nevşehir; (Nissa, Muskara), Niğde; (Nagdos, Nekide, Nikde, Nahida). Ordu; (Kotioro, Kotyora), Osmaniye; (Otman). Rize; (Rhizios, Riza). Sakarya; (Sangari). Samsun; (Amisos). Siirt; (Sairt, Siird). Sinop; (Sinova, Sinope). Sivas; (Sebaste, Sebasteia, Sipas). Şanlıurfa; (Haranki, Harranu, Harrana, Harrani). Şırnak; (Şehr-i Nuh, Şerneh). Tekirdağ; (Bisanthe, Rhadedustus). Tokat; (Komana Pontika, Pontika). Trabzon-; (Trapezus, Trapezani, Tara Bozan). Tunceli; (İşuva, Tehema). Uşak; (Menos, Mende-efsanelere dayalı-). Van; (Vank, Viane, Sahmirankent). Yalova; (Pylopyhia, Xenodochion, Yalakabad). Yozgat; (bölgede M.Ö 5500-4500 yıllarına yerleşim olmakla birlikte bu günkü ismini Bozok'lardan almıştır.). Zongalık, Zongura, Sandraka, Sandrake, Sandra, Jungle).

Bu konuda, vurgulamamız gereken bir ayrıntı, diğer ülke ve kentlerde

de durumun benzer olduğudur. Dahası, 30'a yakın ülkenin eski isminden vazgeçerek onu değiştirmesi de söz konusudur. Kentler tarihinin başlangıcından günümüze adını koruyabilen kent ya hiç yoktur ya da aynı toprakta yaşamayı sürdüren kadim topluluklarda belki ilk şekline yakın kent/yerleşim adlarına rastlanabilir. Ayrıca, Devletimizin, duyduğu gereksinime ya da tercihe göre; Cumhuriyetin kuruluşundan sonra da 20'ye yakın ilin adlarının değiştirildiği, Gazi Antep, Kahraman Maraş Şanlı Urfa illerine (Gazi, Kahraman ve Şanlı) özel eklerin, özel kanunlarıyla konulduğu görülmektedir.

Türkiye'nin dört bir yanına dağılmış 922 ilçemizin isimlerinin yoğunlaştığı terimlerin; Türklerin doğa tutkusu ile doğaya bağlılığını ifade eden kavramların yanı sıra, o ilçelerde temel coğrafi yapıyı oluşturan yeryüzü şekilleri ve bitkiler, su kaynakları ile Türk Tarihinin gelenek, görenekleriyle kahramanlıklarından türettiği görülmektedir. Yine, Türklerin ilçe adları tercihlerinde, geldikleri boy-ların adları ile milli değerlerini ifade eden adlar, yerel ürün ya da bitki

isimleri ile çoğul eki takılan adlar yaygın olarak kullanılmıştır.

Yenişehir adıyla 3 ayrı ilçe (Bursa, Diyarbakır ve Mersin) bulunurken, ayrıca aynı ismi taşıyan 21'er ilçe bulunmaktadır. Bunlar; Aksu, Altınayla, Aydıncık, Ayvacık, Bayat, Bozkurt, Edremit, Ereğli, Gölbaşı, Gönen, Kale, Kemer, Köprübaşı, Ortaköy, Pazar, Pınarbaşı, Saray, Ulubey, Yenice, Yenipazar, Yeşilyurt ilçelerimizdir.

Bazı mahalle ve köy isimlerinin illerimizin isimleriyle aynı ya da birbirini çağrıştırır oldukları görülmektedir. Aksaray, Ardahan, Aydın (3 yerde), Batman, Bayburt, Bingöl (2), Çorumlu, Düzce (3), Gümüşhane, Iğdır, İstanbulboğazi, İstanbuldere, İstanbulluoğlu, Karabük (2), Karaman (5), Kilis, Osmaniye (12), Sakarya (2), Tokat, Yalova gibi²¹.

Halen, köy ve mahalle adı olarak tercih edilen isimlere ana hatlarıyla baktığımızda ise ilçelerimizin isimlerine benzer olarak; doğadan, Türk Boy-

21 Güncel Köy ve Mahalle Listeleri, e-içişleri Projesi, 'Türkiye Mülki İdare Bölümleri Envanteri', (e-icisler.gov.tr)

larından, Türk Kültüründen, gelenek ve göreneklerinden/töresinden, diğer milli değerlerinden ve coğrafya ile doğadan esinlenmelerin yanı sıra, sülale/soy ya da kanaat önderlerinin adlarından esinlenmelerin yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir.

Köylerimiz ve Büyükşehir yapılan illerin mahallelerinden; 30 ve daha yukarı sayılarda, aynı ismi taşıyanlar; isim/adet biçiminde, tablo olarak (EK:1) de sunulmuştur²².

Tüm köylerimizin ve Büyükşehir yapılan illerimizin mahalle adları olarak tercih edilen terimlerin ön ve son takılarında kullanılan isimlendirmeler (30 ve fazla sayıdakiler) isim/sayı olarak, tablo biçiminde (EK:2) de gösterilmiştir²³.

Yukarıdaki her iki tablo bir arada göz önüne alındığında, isim ya da isimlere yapılan takıların büyük ölçüde bir mantığı ve pratik arka planı olduğu anlaşılabilir. Örneğin, en çok kullanılan takı 2.900 adet ile **'Köy'** dür. Sonra gelen 14 takı içinde, 1.809 adet **'Kara'** ve 1.243 **'Ak'** takısı vardır. (İleride değinileceği üzere, burada **'Siyah-Beyaz'** kelimeleri yerine **'Kara-Ak'** kelimelerinin tercih edildiğine dikkat çekmek isterim.) Bu takılar, suyun ya da bitkilerin rengi dikkate alınarak konmuş olmalıdır. Doğal olarak, **'Yeşil'** takısı da 1.296 yerleşim biriminde kendine yer bulmuştur. Aynı şekilde, 1.404 yerleşim biriminde **'Pınar'**, 1.329 yerleşim biriminde **'Dere'** ve 677 yerleşim biriminde **'Çay'**-küçük dere- takısı kullanılması, yerleşim için sürekli kullanılabilir akarsu kaynakları civarlarının seçildiği sonucunu göstermektedir. Bir başka isimlendirme tercihi, **'eski'** takısı alan 199 yerleşim birimine karşılık, **'yeni'** takısı 6.5 kat fazlasıyla 1.328 yerleşimde kullanılmaktadır. Benzer

bir yaklaşımla, 1.296 yerleşim biriminde **'Tepe'** takısı kullanılması da, ürün yetiştirmeye elverişli arazinin/toprağın değersizleştirilmemesi ve boşa harcanmaması öngörüsünden kaynaklanmıştır. Kırsal kesimde, hayat sürekli bir üretim döngüsü üzerine kurulu olduğundan, kendini emekliye ayırma gibi bir anlayışta genel olarak bulunmadığından, belirli bir planı ve hedefi olmasa da sürekli bir çaba söz konusudur. Çabanın verildiği alan ise neredeyse sadece topraktır. Böyle olunca da **'bir avuç toprak'** değer yargısı türetilmiştir ve bu bile feda edilemez.

Bu çalışmada ilginç bir saptama da; ilçe, mahalle ve köy adlandırmalarının doğasına uygun olarak, bugün ilçe oldukları halde, köy yapılanmasından geldikleri için, **21 ilçenin adında 'köy' takısı kullanılırken**, (Hasköy, Kadıköy, Bakırköy, Arnavutköy vb.) buna karşın, 'şehir' takısı 14 ilçemizin adında (Başakşehir vb.) ve kent takısı 7 ilçemizin adında kullanılmakta, **9 köy ve 89 mahallede 'şehir' takısı, 49 köy ve 190 mahallede ise kent takısı kullanılmaktadır.**

Gerek ilçe adlarında gerekse köy adlarında **'halk dili' veya 'konuşma ağzı' yaygın olarak kullanılmaktadır.** Örneğin; 'Kırmızı' adıyla anılan sadece beş yer varken, 'al' takısı alan yerleşim yeri sayısı 325, 'kızıl' takısı alan yer sayısı 379, 'beyaz' takısı alan yer adları 15 iken, 'ak' takısı alan yer sayısı 1.191, 'siyah' takısı alan yer sayısı üç iken (Siyahgöl, Siyahlar ve Siyahser), 'kara' takısı alan yer sayısı tam olarak 1.760'tır.

Tüm Türkiye'de 'ayla, mezra, ağıl yeri vb. yerleşimlerden' oluşan ve 'bağlı' olarak adlandırılan yerlerin sayısı 23.923 olup, bunun illere göre dağılımı; (en az 'bağlı'sı olandan en çok olana doğru), Malatya (1 bağlı yeri var), Manisa (1), Balıkesir (2), Edirne (3), Kırklareli (4), Nevşehir (10), Kırıkkale (10), Yalova (13), Kars

(24), Niğde (24), Iğdır (34), Bayburt (37), Aksaray (53), Kırşehir (59), Kilis (64), Bilecik (76), Karaman (88), Kütahya (93), Yozgat (109), Burdur (113), Ardahan (120), Gümüşhane (148), Tokat (162), Amasya (183), Şırnak (192), Çanakkale (200), Düzce (208), Muş (212), Siirt (215), Ağrı (251), Çankırı (268), Batman (278), Afyon (282), Uşak (284), Osmaniye (306), Bitlis (309), Hakkâri (311), Erzincan (398), Çorum (492), Adıyaman (503), Elazığ (684), Bingöl (696), Bartın (738), Sivas (765), Karabük (765), Bolu (817), Zonguldak (1007), Tokat (1089), Artvin (1.796), Sinop (1.796), Giresun (1.928), Rize (2.164), Kastamonu (3.362 adet) biçiminde sıralanmaktadır. Büyükşehir Belediyesi yapılan illerden, Sivas, Manisa, Malatya ve Balıkesir dışındakilerde ve Isparta'da 'bağlı' yerleşim bulunmamaktadır.

Bağlı yerleşim birimlerinde dikkat çeken özel isim ya da takılardan birkaçı; Şehir/4, **Ata/6**, Bucak/8, Kent/14, İstasyon/14, **Türk-Türkmen/19**, Toprak/30, Dam/68, **Yurt/85**, Ağıl/121, Cami/294, **Köy/814 (köy işlevini yitirecek ancak 'bağlı' tanımına girecek düzeyde birkaç kişinin yaşadığı yerlerin, 1.000'e yaklaştığını-üstelik bunun da sadece köy takısı almış köyleri kapsadığını göz önüne almak gerekir-)** adet biçiminde sayılabilir²⁴.

KIRSAL YERLEŞME SAYILARINDAKİ ARTIŞ

"...Osmanlı İmparatorluğu'nun yaklaşık 600 yıllık geniş tarihinde, devlete ve yönetime karşı birçok isyanın çıktığı bilinmektedir. Bu isyanların siyasi, dini ve ekonomik olmak üzere, birçok boyutu vardır... vergilerin tahsil yetkisinin belirli bir bedel karşılığında 'mültezim' adı verilen şahıslara verilmesini ifade eden il-

22 e-içişleri Projesi, (e-icisler.gov.tr)

23 e-içişleri Projesi, (e-icisler.gov.tr)

24 e-içişleri Projesi, (e-icisler.gov.tr)

tizam usulünde, Devlete en yüksek bedeli vermeyi taahhüt eden kişinin bu hakkı alması söz konusu olmuştur...17. yüzyıldan itibaren önemli bir güç haline gelen mültezimler üzerinde Devletin otoritesi zamanla zayıflamış ve kontrol edilemez hale gelmiştir. Mültezimler, halktan vergi dışında 'bid'at (adet)'adı altında zamanla gelenek haline gelen paralar toplamışlar ve ayrıca bazı kişisel ihtiyaçlarını köylülerden karşılamışlardır... Reayanın ağır ve adaletsiz vergi yükü karşısında ne tür sıkıntılar yaşadığı ve vergi zulmünün ne boyutlarda olduğu o dönemin adaletname ve risalelerinde açıkça görülmektedir...(Bunların ilk örneğine Yavuz Sultan Selim döneminde rastlanır.)

...Osmanlı Devleti'nde vergilerin tahsilinde rastlanılan bir başka kurum ise 'ayanlık'tır. Müstelzimlerin daha fazla vergi tahsil edebilmek için halka baskı ve şiddet göstermeleri sonucu, halk tarafından seçilen ve 'ayan' adı verilen kimseler vergi tahsili konusunda yetkilendirilmişlerdir. Ayanlar, önceleri müstelzimlere karşı halkı korumuştur, fakat zamanla müstelzimlerle uzlaşarak kendileri de iltizam almaya başlamışlar ve Devletin zayıflaması ile birlikte giderek güçlenmişlerdir...

...Osmanlı Devleti'nde vergi zulmünün sebep olduğu isyan hareketlerinden ilki ve en geniş bölgeye yayılan ve uzun bir süre devam eden 'Celali İsyanlarıdır'. ..Yavuz Sultan Selim döneminde, Celal adlı bir kişinin ayaklanması ile başlayan ve Sultan 4.Mehmet Han dönemine kadar devam eden zaman zarfında...devam eden ayaklanmalara verilen addır...Celali isyanlarının en önemli ayırt edici özelliği, isyanda bulunan grupların bir bölümünün ağır vergi yükü altında ezilmesi ve vergi zulmüne uğraması, fakat daha sonra bu gruplar içinden çıkan 'Celali Bö-

lükleri'nin de halka zulüm yapması ve SÖZ KONUSU HALKI TOPRAKLARINDAN ETMESİDİR...Dolayısıyla halkın uğradığı haksız muamele ve zulüm bu isyanların hem nedeni, hem de sonucu niteliğindedir...

...Kanuni Sultan Süleyman döneminde, nakit sıkıntısı çeken Hazine, çare olarak arazi tahririne gitmiş ve arazi tahriri sırasında reayanın gelirleri kayıtlara fazla yazdırılarak bu fazlalıkları ellerinden alınmıştı. Bu durum da isyanların devamında etkili olmuştur... Saraydaki ihtişamlı yaşam, uzun yıllar devam eden ağır savaşlar ve Fransa ile imzalanan KAPİTÜLASYONLAR, zaten yoksul olan halkın ağır vergi yükü altında ezilmesine yol açıyor ve bundan da en çok ESNAF VE YOKSUL KÖYLÜ KESİM etkileniyordu...Bu gelişmelerin ardından 1528'de Ankara - Kırşehir dolaylarında, Kalender Çelebi'nin etrafında 30.000 kadar kişi toplandı...

...1730 yılında, bir ESNAF AYAKLANMASI olması nedeniyle, bir sivil itaatsizlik örneği olan isyan, Patrona Halil liderliğinde İstanbul'da çıkmıştı... Bu dönemde paranın değerinin düşmesiyle de birlikte fiyatlarda önemli artışların görülmesi, öte yandan ekonomik durgunluk nedeniyle üretimin azalması, esnafı zor durumda bıraktı. Bu dönemde, İran Savaşı'nın giderlerinin finansmanı sorunu gündeme geldi. Bu giderleri karşılamak amacıyla, zaten o dönemde uygulanan vergileri bile ödemekte güçlük çeken esnafa, perakende mallar üzerinden alınmak üzere, bid'at adı altında bir verginin konulması esnafı çileden çıkardı..."²⁵

Bu tarihi tespitlerden şunu açıkça görebilmekteyiz. Osmanlı Devleti-

ti'nin bütün güç ve azametini rağmen ve Yavuz Sultan Selim gibi Osmanlı İmparatorluğu'nun belki de en otoriter ve keskin çizgileri olan bir Padişahının döneminde bile, yerel vergi toplayıcıların, servet yapmak için yüzlerini köylere ve köylüye döndürerek bir çeşit 'Korsan Yerel Birim' ve yerel avanta şebekelerine dönüşerek, köylüyü soymaya çalışmalarıdır. Köylü, buna çözümünü nasıl bulmuştur? Müstelzimlerin, kendi belirledikleri yerel hukuktan korunmak için, onların ulaşamayacakları; yol ve benzeri ulaşım olanaklarından yoksun, ıssız dağlara-bayırlara adeta saklanarak, yaşamını oralarda sürdürmek ve bir anlamda kendi Devletinden korunmak suretiyle kaçmakta bulmuştur çareyi. İşte, neredeyse birkaç hanelik sülalelerden oluşan köy ve benzeri yerleşimlerin birdenbire binlerce sayılara ulaşması, bu parçalanmayla başlamış ve bir daha önü alınamamıştır. Burada, köylüden başka çok ciddi bir üretici güç olmadığı ya da var olanların da ya kendilerini daha iyi koruyabildikleri ya da bu vurgun düzenine uyum gösterebildikleri anlaşılmaktadır.

Osmanlı Devlet Yönetiminin, o dönem yerel yönetimleri /köylere kontrol ve yönetme açısından, içine düştüğü çaresizliği gösteren bir belgede aynen şu ifadeleri görmektediriz. 'MÜLKİYE'nin ilk mezunu (ilk dönemin okul birincisi) ve döneminin ünlü gazetecisi Agâh Sırrı Levent'in babası olan, Çeşmeli Mehmet Sırrı Efendi'nin, 18 Mayıs 1862'de 'Preveze Kazası Müdürlüğü'ne atanmasına ilişkin 'Padişah Fermanı'nın bir bölümü şu hükümleri içeriyordu. "...Padişah emriyle yasak olan rüşvet ve kanunsuz para ve hediye ve hapislerden zincir parası ve kandil-akçası adıyla veya başka bir ad ile bir şey alınmamasına ve aldırılmamasına ve Jandarmalarla vazife ile öteye beriye gön-

25 Prof.Dr. Coşkun Can Aktan ve 2 araştırma görevlisi. "Osmanlı Tarihinde İsyanlar-1", Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Y.2002, C.7,S.2,s.1-20.

derilen memurların uğrayacakları köyler halkından; yem ve yiyecek gibi, sudan başka bir şey istenmemesine ve böylece TANZİMAT FERMANI'NA aykırı hal ve hareketlerde bulunulmamasına..."²⁶ Bu günün kamu yönetiminde, Devletin tam anlamıyla DNA'sı niteliğinde olan kamu görevlilerinden herhangi bir kademe ve düzeydeki birisine; 'sakın ha sağda solda avanta alma' gibi bir buyruğun, (özellikle de yazılı olarak) verilebileceğini hayal bile edemeyiz. Üstelik te 'Devlet Buyruğu'nda bile 'Tanzimat Fermanı'nın arkasına sığınıldığı ortaya çıkmaktadır.

Yukarıdaki anlatımlardan çıkan net sonuç, bu dönemin kaybedeninin sadece 'KÖY/KÖYLÜ' olduğudur. Çünkü önce 'müstelzimler', onlardan kaçarken 'ayanlar' onlardan da kaçarken bu kez, 'Celali Bölükleri', köylünün ekmeğinin büyük bölümünü kolaylıkla alabilmiştir.

İSİMLERİ DEĞİŞTİRİLEN YERLEŞİM BİRİMLERİ

İsimleri değiştirilen köyler konusunda bilimsel çalışmaları bulunan, dönemin Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Beşeri ve İktisadi Coğrafya Anabilim dalı başkanı, Doç. Dr. Harun Tunçel'in araştırmasını haberleştiren, 9 Mayıs 2009 tarihli Radikal Gazetesi'nde yer alan yazıda; 1940-2000 yılları arasında (o dönemki) köylerin %35'inin adlarının değiştirildiği belirtilmektedir. Bunun nedeni olarak ta; köy isimlerinde geçen; çan, kilise, kızıl gibi kelimelerin yanı sıra, deli, keçi, döneke, sinir gibi isim ya da takılar ile Laz, Gürcü, Çerkez, Kürt, Ermeni, Tatar, Arap, muhacir gibi kelime veya takıların kaldırılması gösterilmektedir.

Haberin devamında; Doç. Dr. Harun Tunçel'in; isimleri değiştirilen köylerin eski isimlerinin kökenini ortaya koyan bir çalışma olmadığını, bu konu üzerinde dil bilimcilerin çalışması gerektiğini, bu iş için de Türkçe, Farsça, Arapça, Ermenice, Zazaca, Kurmanca, Süryanice-Aramca, Sümerce, Akadca, Urartuca gibi pek çok dil ve lehçesi ile ilgili derinlemesine bilgi sahibi olunması gerektiğini söylediği belirtilmektedir²⁷.

Söz konusu değişikliklere karşı günümüzde; yukarıda kaldırıldığı/değiştirildiği belirtilen isimlere benzer bazı köy mahalle isimlerinin yalın ya da takılı biçimde kullanılmakta olduğu görülmektedir. Camuş (3), Çakal (22), Çakallar (5), Çakallı (5), Dana (26), Deli/Deliler (35), Keçi (55), Kızıl (379), Koyun (101), Kuzu (46), Sığır (7), Tilki (13) takı/isimleri sıralanabilir. Şüphesiz, Harun Tunçel'in araştırmanın haber yapıldığı 2009'dan sonra da çok az da olsa isim değişiklikleri olmuştur. Hatta bazı ilçe ve diğer yerleşmelerde önceki bazı isimlere dönüş te olmuştur.

Benzer bir yaklaşımı, 'Şehirler ve Kentler' isimli kitabın yazarı, Gazi Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Mehmet Ali Kılıçbay'a atf yaparak aktaran, 18.08.2009 tarihli Vatan Gazetesi haberinde, Prof. Kılıçbay'ın; illerimizin %99'unun isminin Türkçe olmadığını; Urartu, Hitit, Galat, Frigya, Magnisia, Togayit, Kafkas, Arap, Yunan, Ermeni, Bitinya, Kürt, İyon, Gürcü, Süryani, Luvi ve Karca gibi dillerden geldiğini belirttiği ifade edilmiştir²⁸.

27 Doç.Dr. Harun Tunçel, Fırat Üniversitesi, Beşeri ve İktisadi Coğrafya Ana Bilim Dalı Başkanı'nın araştırmasına atf yapan, 13.05.2009 tarihli Radikal Gazetesi.

28 18.08.2009 tarihli Vatan Gazetesi haberi,

Küresel ısınma, karbon salınımının kontrol edilememesi, mevsimlerin birleşmeye yakın düzeylere gelmesi sonucu, iklim değişiklikleri dünyayı derinden etkiler hatta sarsar hale gelmiştir.

KENT VE COĞRAFYA

Kentsel yapılanmalar tarihinin başlangıcından yakın yıllara kadar kurulan kentler, bilindiği üzere, su kaynaklarına yakın, tarıma elverişli ve zaman zaman da dış tehditlere karşı savunma olanağı sağlayan coğrafi alanlara kurulagelmiştir. Ancak, artık tarım alanları, özellikle tarım ve turizm havzaları ve orman alanlarında limite gelindiğinden, tarım dışı, orman dışı hatta denizler başta olmak üzere su havzalarından uzak yerlerin yerleşime açılması, en azından gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin siyasi/yönetimsel tercihi haline gelmiştir. Planlama düzeyinde bile olsa böyle politikalar yürütülmektedir.

Küresel ısınma, karbon salınımının kontrol edilememesi, mevsimlerin birleşmeye yakın düzeylere gelmesi sonucu, iklim değişiklikleri dünyayı derinden etkiler hatta sarsar hale gelmiştir. Artık, ülkeler arasında 'İklim Değişikliği Göçleri ve İklim Mültecileri' kavramları gündeme gelmeye başlamıştır. Bir ölçüde kendi geleceğini belirleme yetisinden büyük ölçüde yoksun ve gelişmiş -üçüncü dünya- ülkeleri başta olmak üzere, dünyanın birçok yöresinde, akarsular eski yataklarını geri

26 M.Hikmet Yavuziğit, Mülkiye Tarihi, Mülkiyeliler Birliği Yayını, 1999,s.13-14.

almaya başlamıştır. Bu yönüyle, bazı ülkelerde ve bölgelerde ‘sel felaketi-heyelan’ diye tanımlanan olgu, aslında doğanın elinden alınanı geri alması, hakkını savunması ve dengeyi yeniden kurmasıdır. İnsan ve insan uygarlığının her yönüyle doğayı taklit ederek geliştiğine önceki bölümlerde değinilmişti, tam da bu gözle bakılırsa kesin olarak denilebilir ki **‘En Büyük Oyun Kurucu Doğadır.’** Bu yönüyle de doğanın insana ve insan uygarlığına önemsenmeyecek ölçüde gereksinimi vardır. Tersine, insan tüm varlığıyla doğaya muhtaç durumdadır. Yaşamı doğanın sunduklarıyla sınırlıdır. Buna göre, tüm yaşam kurgusu doğayla uyumlu olmalıdır diyebiliriz.

Ülkemiz özelinde; son 50-60 yılın en temel çevre sorunlarının başında, tam da bu konudaki büyük ihmâl, geleceği bu günden tüketme ve benzeri özensizlikler sonucu, mekân olarak kurulan binaların yanı sıra, sanayi/turizm tesisleri ve benzerlerinin, daha ucuza kapatılması, daha hızlı işlem yapılması, daha az yasal işlem gerektirmesi, ulaşım, su, elektrik, iletişim, kanalizasyon

ve benzeri altyapı tesislerine kolay bağlantı yapılabilmesi, bunların toplam sonucu olarak; daha kolay ve astronomik denilebilecek rakamlara pazarlanması, nedenleriyle, yerinde bir deyimle, öncelikle **Çukurova** ve ardından, Pamukova’dan İzmit’e kadar, 21 kilometreye yakın uzunluğu ve bir körfez görüntüsüyle uzanan, geçmişte tek parça olarak, 600 kilometrekare alana sahip **‘Adapazarı/Akova’** ve daha niceleri, büyük ölçüde ova olmaktan çıkıp bölük pörçük düzlüklere dönüşmüştür.

Aynı, vurdumduymazlık ve kural tanımazlıkla birçok köy, kimliğinden uzaklaşıp beton tarlası niteliğinde kasabacılara, birçok yayla ve mezra da yayla olmaktan çok hobi evleri, basit özel yapılardan oluşan varoş benzeri kasabacılara dönüşmüştür. Aynı bir bozulma da, şehirleri çeviren ve mücavir alan olarak ta adlandırılan birinci kuşak arazilerde, refah düzeyini belirli ölçüde arttırmış yurttaşların, hem kent hem de köy atmosferini iç içe yaşamak öngörüsüyle ele geçirdikleri ve geçmişteki gecekonduların yerlerini alan; hobi bahçesi denilen, eğlen-

celik diyebileceğimiz hiçbir mimari üslubu olmayan kulübe serileri ile ortaya çıkmıştır. Bu noktada, Büyükşehir Yasası ile köy hukukundan mahalle hukukuna geçirilen ancak yine de köy gibi kalan binlerce birimin bir kimlik sorunu yaşadığını ve daha yıllarca yaşamak zorunda kalabileceğini vurgulamak gerekir. Ayrıca, terkedilmiş ya da çok az sayıda insanın hayvancılıktan daha çok yazı geçirmek için geleneksel olarak kullanmaya devam ettiği yayla ve mezarlar da hızlı bir çoraklaşma, yabanıllaşma, bakımsızlık olduğunu da görmezden gelmememiz gerekir. Çünkü ağaçtan arındırılmış alanların insana ve hayvana bağımlılığı kaçınılmazdır. Buralardaki toprağın kendine yeterli olması söz konusu değildir. Buralara ot dışında bitki örtüsü gelişemediği gibi otların yerini de yosunlaşma, çoraklaşma ve bir çeşit doğal virane olma hali almaktadır.

KENT-KÖYKENT-BAHÇEKENT

Prof. Dr. Afet İnan’ın araştırma ve kitap çalışmalarına dayalı olarak öğrendiklerimizden; Atatürk’ün, 1937’de, köylerin kentsel olanaklara bir ölçüde kavuşturulması açısından, **‘İdeal Cumhuriyet Köyü Projesi’** adıyla bir çalışma başlattığı ve belirli ölçüde de proje çizimleri yapıldığını anlamaktayız. Nitekim bu konuyu Kaleme alan Mimar Doğan Hasol, şunları aktarmaktadır. “... Cumhuriyetin erken döneminde, konuk yabancı mimarlar ve şehir plancılarıyla sürdürülen kentsel planlama çalışmalarının yanı sıra, kırsal bölgeler için de bir çeşit köy-kent projesi düşünülmüş. Adı, ‘İdeal Cumhuriyet Köyü Projesi’ olan köyün yerleşme planı; Afet İnan’ın, Türk Tarih Kurumu’nca, 1972 yılında yayımlanmış olan, ‘Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyeti’nin Birinci Sanayi Planı 1933’ adlı kitabında yer almıştır. Afet İnan, projeden

şöyle söz etmiş: 1937 yılında Trakya Umumi Müfettişi General Kâzım Dirik tarafından bana verilmiş olan bu planı yapan mimarın adı konmamıştır. Planda 43 kamu kuruluşu yer alıyor. Bir köye gerekli olan her şey düşünülmüştür...”

...Plan, şemasında, ünlü İngiliz şehir plancısı Sir Ebenezer Howard'ın (1850-1928) 1898 tarihli 'BAHÇEKENT' önerisinden esinlenilmiş gibi görünüyor. Dairesel bir yerleşme. Dairenin merkezine yönelen ışınal yollarla, bunları kesen dairesel yollardan ve daire parçası sektörlerden oluşan bir yerleşme düzeni...

...Merkezde bir alan, ortasında bir anıt... Bu alanın çevresinde okul ve uygulama bahçesi, alışveriş alanları, konaklama birimleri, köy konağı ve köy parkı ile çocuk bahçesi bulunuyor²⁹...

Bu özlem ve model arayışı, 1969 tarihinde CHP tarafından, 'KÖYKENT PROJESİ' olarak kamuoyuna duyurulmuş, sonraki yıllarda birkaç köyde hayat bulmuştur. 2000'li yıllarda, bu kez MHP aşağıdaki gerekçeyle aynı görüşü gündeme getirmiş ve bu önerinin devamında, Ordu/Mesudiye'de bir köyde proje uygulanmıştır. 21.08.2000 tarihli, Anadolu Ajansı çıkışlı gazete haberlerinde, MHP'nin yaklaşımı şöyle ele alınıyordu. "...başta Doğu ve Güneydoğu Bölgesi olmak üzere, göçün yoğun olduğu bölgelerde, bölgenin tarım özelliğine göre tesisler kurulacak. Ve o bölgede yaşayan insanlara iş ve aş imkânı sağlanarak, köyden kente olan göç engellenecek..."

Osmanlı'nın son dönemlerinde, bir kısmına önceki bölümlerde değinilen nedenlerle, köylerden yeni köyler türemiş, köy sayılarında adeta

patlama yaşanmıştır. Ancak, yeni oluşturulan her köy yukarıda, değinildiği üzere, sonraki nesillere ve hükümetlere en azından 43 kalem yük getirmiştir. Bunlar, muhtarlık, köy konağı, köy çeşmesi, köy mezarlığı, köy merası, köy koruluğu, eğitim alanı, ibadet alanı, güvenlik, ortak alan, iletişim ve ulaşım tesisleri, alt yapılar (elektrik, su, kanalizasyon) ve benzeri donatı/tesisler silsilesi olarak uzayıp gitmektedir. Basit bir hesaplamayla, mevcut köylerin neredeyse yarısının mahalleye dönüşmesinden önce Ülkemizde 35.000'den fazla köy vardı. İşte bu köylerin hepsinde, 'İdeal Cumhuriyet Köyü Projesi'nde yer alan 43 işlevi uyguladığımızda, yaklaşık 1,5 milyon kalem yatırım/kamu gideri ortaya çıkmaktadır.

Çözüm, köylerin toplulaştırılıp, 'Merkez Köy' olarak örgütlendirilmeleri ve birkaç haneli rastlantısal yerleşimlerin ortadan kaldırılması ile uygar işlevleri barındıran yerleşimlerin oluşturulmasından geçmektedir. Bu noktada, 'Toprak Toplulaştırması'na vurgu yapmadan geçmenin doğru olmayacağı kanı-

sındayım. Çünkü birçok taşra biriminde, bir şekilde onlarca tapulu ya da tapusuz mülkü olan toprak sahipleri bulunmaktadır. **Her bir toprak parçası için, yol, gölgelik, arazi sınırı, su ve benzeri ihtiyaç birimi gerekmekte, bunlar da toprağın zaman zaman birkaç parçasının gereksiz israfına yol açmaktadır.** Bir örnek vermek gerekirse; 100 kalem toprağı/tarım alanı bulunan bir üretici için toprak toplulaştırma sonucunda; 100 ayrı arazi için belki 100 ayrı yoldan gitme, 100 ayrı yerde toprak sınırları oluşturma, ayrı sulama sistemleri oluşturma, ayrı dinlenme/depo vb. ihtiyaç alanları oluşturma gibi üretici ve Ülke aleyhine olan israf kalemlerini ortadan kaldıracaktır. Bunun toplam sonucu da ulusal ekonominin ve ulusun kazancını ortaya çıkaracaktır. Kentlerin beslenmesinin dışında giyim ve benzeri gereksinimleri kırsaldan karşılandığına göre, bir bütün olarak, **mutlu kentler için mutlu köylerin varlığı kaçınılmazdır.** Başka bir anlatımla, gelişmiş kentler bir ölçüde gelişmiş köylere bağımlıdır diyebiliriz.

29 Mimar Doğan Hasol, İdeal Cumhuriyet Köyü Projesi, 07.05.2022 tarihli Cumhuriyet Gazetesi.